

СТАНОВИЩЕ

От проф. дфн. Албена Владимирова Хранова, катедра „Философия“, Философско-исторически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

– За материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Науки за културата – Историческа антропология на политическата култура).

– В конкурса за академичната длъжност „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 39 от 2.05.2023 г., и в интернет-страницата на Пловдивския университет <https://procedures.uni-plovdiv.bg>, за нуждите на катедра „Етнология“ на Философско-исторически факултет с единствен кандидат доц. д-р Добринка Драгиева Парушева, катедра „Етнология“, Пловдивски университет.

1. Общо представяне на процедурата и кандидата. В процедурата са спазени всички законови изисквания и разпоредбите на Правилника на Пловдивския университет, сроковете, оформлението и съдържанието на документацията. Единственият кандидат в конкурса е доц. д-р Добринка Парушева от катедра „Етнология“ на Философско-историческия факултет. Тя е завършила история в СУ „Св. Климент Охридски“ (1983), през 1990 г. защитава докторат към Института по балканистика към БАН, където се хабилитира през 2009 г., а от 2010 г. е доцент по теория и история на културата в катедра „Етнология“ в ПУ „Паисий Хилендарски“. Има отлична чуждоезикова подготовка, организационни и административни умения, плодотворна преподавателска дейност и висока научна репутация. Както показва приложената справка, минималните национални изисквания за присъждане на академичната длъжност „професор“ са изцяло спазени.

2. Обща характеристика на дейността на кандидата

А) Преподавателска дейност. Във Философско-историческия факултет доц. Парушева води 7 бакалавърски, 3 магистърски и един докторантски курс в широк тематичен диапазон, обхващащ история, антропология и култура. Освен това, от 2012 г. насам тя има и три избираеми курса, също и три курса по програма Еразъм на английски език. Наред с тази натоварена лекторска програма, между 2011-2015 г. кандидатката изнася отделни лекции в университети в Ескишехир, Прага, Любляна и Регенсбург. Работата ѝ със студентите е на високо равнище и по отношение на тяхното научно развитие – от 2012 г. насам доц. Парушева поема ръководството на 6 бакалавърски и една магистърска теза, а също и на общо 7 докторантури по съвместната програма на ПУ "Паисий Хилендарски" с Техническият университет в Айндховен и Карловия университет в Прага и по докторската програма по Социална антропология в ПУ, като двама от нейните успешно защитили докторанти са вече преподаватели в Университета.

Б) Научноизследователска дейност. От материалите, приложени към конкурса за професор, личи респектиращата научноизследователска дейност на доц. Парушева. След хабилитацията си (2009) тя е участвала с доклади в 13 национални и 35 международни научни конференции; участвала е в пет национални и седем международни изследователски проекти, а освен това е била ръководител на два проекта за студенти и млади учени; членува в две национални и три международни авторитетни научни организации и е член на редколегиите на четири авторитетни академични издания; експертизата ѝ се появява и в участието ѝ в 23 научни журита от 2012 г. насам и в шест международни научни експертни комисии и оценяващи панели. Кандидатката е автор на две монографии (2008 и 2023 г.), 62 статии и студии за периода от 1991 г. насам, публикувани на български, английски, немски и френски език, и 15 рецензии и отзиви. Забелязаните от авторката цитирания на трудовете ѝ са над сто. За конкурса за професор доц. Парушева е представила монографията *„Долу правителството! Да живее карикатурата!!“: Политика, култура и карикатура в България в началото на ХХ век* (2023) и 12 статии, публикувани в периода 2012-2023 г. в престижни издания и сборници. Те отразяват три от основните тематични фокуси в научното творчество на кандидатката – политическото и формирането на политическите елити и неформалните мрежи на политическия живот, визуалната култура и градските (и балкански) изследвания. Научните приноси на тези текстове са несъмнени и са коректно посочени в самооценката на приносите към документацията на конкурса.

Монографията на Добринка Парушева е приносно изследване на ролята и мястото на карикатурата в българското политическо въображаемо от началото на ХХ век до войните. Изборът на водещия концепт е теоретически аргументиран и положен в ред други понятийни пресичания – на политика, култура, политическа култура, визуална култура, образ, изображение и пр. Тяхната обща концептуална работа е осъществена в цялото изследване, но тук ще я илюстрираме например в извода, че равнището на българската политическа култура в онези години *„е причината политическата карикатура в България в началото на ХХ век по-скоро да отразява политиката и да я следва, вместо да насочва и води общественото мнение. Това я превръща в благодатен обект за изследване на съдържанието на политическото въображаемо и промяната в него“* (с. 236).

Тези понятийни свързвания предлагат широки интердисциплинарни потенциали на изследването. От всички тях авторката избира най-вече сечението на културната история с политическата история и анализира политическото въображаемо, вплътено в карикатурата, чрез съполагането му с една детайлна реконструкция на историческия и политическия контекст, а по този начин се изясняват и самите фактични референции на карикатурата. Това е необходимо условие за нейното (особено днешно) разбиране, тъй като карикатурата е по

определение вратната в своя конкретен контекст и е смислово детерминирана от него (сред словесните публицистични жанрове подобна непреодолима смислова и херменевтична детерминираност от контекста демонстрира главно фейлетонът). И ако в детайлната реконструкция на връзките между карикатурното изображение и фактичния контекст ми липсва нещо, то е един типологизиращ или историзиращ поглед към „заглавията“ и/или обяснителните текстове под карикатурите в ролята им на посредници на разбирането, проявяващи техните роли и стилистики или обратно, отклоняващи и разсейващи референцията – от прякото указване през иронията, преобръщането и т.н. и от указателно ироничното пояснение, например *„Сръбска културна дейност в Македония“* (1914, 1.43), през преките речи и обяснителните, но и изместващи диалози – до например строфа от много популярно детско стихотворение на Чичо Стоян (Стоян Попов) от 1898 г. (с неозначено авторство), отнесен в карикатура на Чудомир към изборния резултат на Васил Радославов (1914, 2.41).

Наред с реконструирането на политическите контексти, на означеното в карикатурата, монографията конструира и една културна история на карикатурното означаващо – от основополагащата роля на Александър Божинов и „Българан“, през „Барабан“, „Смях“ и др., та до ранните Райко Алексиев и Чудомир. Изследвани са основните карикатурни и политически сюжети – изборите, конфликтите, войните, и техните метонимични фигури – политикът и князът/царят. Особено важна е и класическата антропологическа тема – образът на Другия, изследван в монографията поне в три направления: Другият в обичайните враждебни конотации и зооморфични изображения; Другият в безпроблемния трансфер на чужди карикатури и карикатуристи, напаснати към българския политически контекст; Другият в стълкновението на изобразеното свое и чуждо, за което свидетелства очарователната история за конфликта между изображенията на султана във „Вечерна поща“, направени от Александър Божинов и от френски карикатурист, който не отговорил на очакванията на редактора и на българската публика през 1901-1902 г. за това как трябва да изглежда султанът в едно приемливо за тукашните очаквания изображение (с. 24-25).

Признавам и личния си изследователски интерес към още една интердисциплинарна посока, зададена от монографията на доц. Добринка Парушева – *„Литературната сатира много добре допълва карикатурната и двете заедно едновременно подкрепят и представят българското политическо въображаемо“* (с. 156). Изводът е по повод „Бай Ганю прави избори“ на Алеко Константинов и веднага поражда следния въпрос: ако по темата за изборите 90-те години на XIX век в лицето на Алеко Константинов и на цитирания на това място в монографията Константин Иречек, та до 1914 г., когато Чудомир рисува Васил Радославов и неговия бастун-бебе, обяснен чрез стихотворението на Чичо Стоян, остават валидни

„формираните в публичното пространство представи за избори“ (с. 155), значи ли това, че литературата и карикатурата продължават да говорят в един глас? Бих се позовала на онази линия в монографията, която аргументирано формулира края на обобщената „Баба Европа“ в карикатурата през войните, т.е. проследява онзи исторически процес, в който *„вече е пределно ясно, че съществува разлом между големите, важни държави, играещи основна роля в европейската и балканската политика“* (с.138-139), поради което карикатурният конструкт на обобщената Европа се дезинтегрира на отделни и различни образи на държави. В същото време обаче литературата твърдо запазва обобщеното „Европа“, а Първата световна война придава на това обобщение категорични негативни конотации. Тъкмо тогава литературната рецепция превръща Алековия Бай Ганьо – против волята на неговия автор – в „положителен герой“, в лъчезарния бабаит и цивилизационен победител, когото познаваме от вицовете до края на ХХ век, а и в следващи победоносни политически превъплъщения. На какво се дължи това разминаване между карикатурата и литературата – дали само на принципната обобщителна способност на литературата и принципната принадлежност на карикатурата към конкретностите на контекста, или и на други важни причини е въпрос, на който едва ли можем да отговорим веднага. И ако го поставям тук, то е само за да подчертая още веднъж широките и дълбоки интердисциплинарни потенциали на монографията.

3. Критични забележки и препоръки. Тъй като намирам приносите на монографията и останалите представени от доц. д-р Парушева публикации за значими и безспорни, нямам критични забележки и препоръки, които биха могли да се отнасят до процедурата на конкурса.

4. Заключение. След като се запознах с представените в конкурса материали и научни трудове и анализирах съдържащите се в тях приноси, давам своята **положителна** оценка, като препоръчвам на Научното жури да изготви доклад до Факултетния съвет на Философско-исторически факултет за избор на доц. Добринка Парушева на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Науки за културата – Историческа антропология на политическата култура).

28 септември 2023

Пловдив

Проф. дфн. Албена Хранова